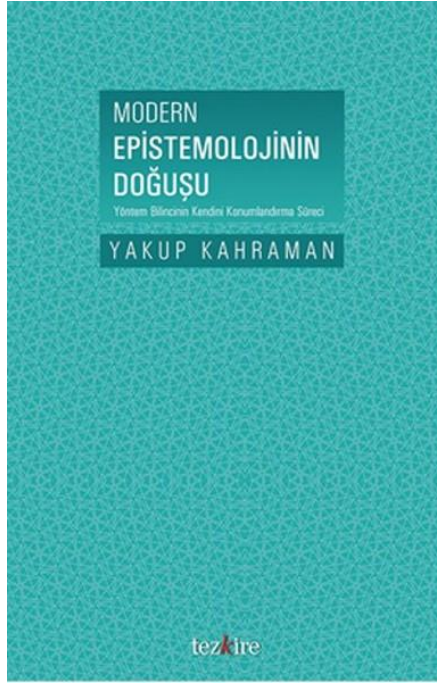


Yakup Kahraman, *Modern Epistemolojinin Doğuşu*, İstanbul: Tezkire Yayınları, 2016, 169 s.

FATİH ÖZKAN^a

Modern Epistemolojinin Doğuşu kitabı, düşünce tarihinin önemli bir evresini; bilim ve felsefenin yöntem ve içerik bakımından yeniden tanılanmasını gerekli kılan bir değişim sürecini konu almaktadır. Bu evre, entelektüel çevrelerde varlığa ilişkin yeni bir bakış açısının doğuşunu imlemektedir. Yazara göre, bu yeni bakış açısının iki yönü vardır. Birincisi epistemolojik-ontolojik yön, ikincisi işlevsel yöndür. Buna göre varlık, olgu temelli, tümel ve genel-geçer ilkelerle ele alınmak yerine; algı temelli, tikel ve birikimsel niteliklerle ele alınan bir konu olmuştur. Yeni bakış açısının işlevsel yönü ise varlığı, anlaşılmayı bekleyen bir hakikat sahası olarak görmek yerine, bilimsel araştırmalarla sahiplenilmesi gereken bir egemenlik sahası olarak görme anlayışının güçlenmesidir.



Kitabın arka kapak yazısı, içeriği özetler mahiyettedir: “Modern bilimin içeriğinde yaşanan en önemli gelişme fizik, kimya, biyoloji, astronomi gibi bilimin çok farklı dallarının kendilerine

^a Gazi Üniversitesi, Polatlı İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
Kemal Bıyıkoğlu Cad. No: 22, Polatlı, 06900, Ankara, Turkey
[fozkantr@hotmail.com]

özgü yöntemsel yönelimlerinin belirmeye başlamasıdır. Modern bilimlerin yöntemsel yapılanması dönemin felsefi düşüncesini de yakından etkilemiş ve düşünürlerin felsefi düşünüşün değişik boyutlarında bu yöntemsel refleksiyonu yansıtmalarına neden olmuştur. Yapılan bu çalışmalar kendisinden sonraki dönemlerde de etkisini sürdürmüş ve özellikle aydınlanma ve pozitivistin temellerinin oluşmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır.” Bu bağlamda, bilim ve düşünce kavramlarının başına getirilen “modern” sıfatı, başta Aristoteles olmak üzere klasik düşüncenin mimarlarının görüşleri ve gelenek içindeki otoritelerin yerine, doğadaki somut nesnelere odaklanmayı salık veren zihniyeti ifade etmektedir. Yazarın, Robert Hooke’un bir cümlesine atıfla ifade ettiği gibi, “... Artık bilimin madde ve ilginç şeyler üzerine gözlemler yapma zamanı gelmiştir.” (s.5) Moderniteyle birlikte pratik temelli bir teorik yapı belirginlik kazanmıştır. Yazarın ifadesiyle, “pratik gerekçelerin şekillendirdiği teorik bir zemin ve bu teorik zemini şekillendirmeye başlayan pratik bir yaşam ortaya çıkmıştır.” (s.6)

Modern zihniyet şunu öngörmektedir: Bilim çevreleri, doğadaki nesnelere araştırmak istiyorlarsa, bunlara ilişkin geleneksel otoritelerin sözlerini farklı formlarda tekrar ele almak yerine deneysel verilere dayalı yeni akıl yürütmelerde bulunmalıdırlar. Buna göre, zamanın ruhu, insanların tanıklığı yerine doğanın tanıklığına odaklanmayı gerekli kılmıştır. Bu dönemde teleskop, mikroskop, barometre, mekanik saatler gibi dünyaya ilişkin nice liksel bilgimizin temelini oluşturan aletler geliştirilmiş ve bunlar aracılığıyla nesnelere dünyasına ilişkin ölçülebilir, sonuçları itibarıyla doğruluk sağlaması yapılabilir olan nesnel bilgilere ulaşma imkânı doğmuştur. Modernlikle birlikte ortaya çıkan doğa anlayışı, matematiksel yapıların olguları tanımlayabileceği, hatta yönetebileceğine ilişkin bir zihniyet oluşmasına katkı sağlamıştır. Yazarın ifadesiyle, gitgide “evrende çözülmemiş hiçbir sorun kalmayacağına ilişkin bir düşünce” bilim çevrelerinde hâkim olmaya başlamıştır. Modern düşünceyi geleneksel düşüncelerden ayıran en temel hususlardan biri de, modernlikle birlikte doğanın bizatihi düzenli ve anlamlı olduğuna ilişkin geleneksel anlayışın devre dışı

birakılıp yerine doğadaki düzen ve anlamın insan aklının eseri ve inşası olduğuna ilişkin kanaatin güçlenmesidir. Buna göre modernler, geçmişini silebilecek; geleceği inşa edecek kudreti kendilerinde bulmaktadırlar. “Mutlak akılcılıkla beslenen modern düşünce, başka hiçbir referansın rehberliğine ihtiyaç duymayacak şekilde kendi anlam dünyasını yeniden inşa edecektir.” (s.9)

Modern dönemin ayırt edici özelliklerinden biri de bilgiye karşı takınılan tutumdur. Önceleri bilgi, bizatihi değerliyken, bilme süreçleri bizatihi kıymetliyken, modernlikle birlikte bilgi sağladığı somut faydalar üzerinden kıymet kazanır hale gelmiştir. “Yeni dönemde kazanılan bu yeni bilinç, kendini merkeze alarak, deyim yerindeyse diyolojik değil de monolojik bir tarzda bir anlam alanı oluşturmaya, anlamı kendine göre belirleyen bir varlık olarak egemenlik sahasını genişletmeye çalışmıştır.” (s.14.) Bu dönemde bilimle amaçlanan somut kazanımlar, bilimin toplumda oynayacağı rolü de derinden etkilemiştir.

Modern dönemde ortaya çıkan bilimsel zihniyet, filozofların gündemini de etkilemiştir. “Artık bu dönemde felsefe, insan zihninin kendini doğrudan doğruya kavrayabileceği şeylerle sınırlayan, doğayı düzenli ve akla uygun olarak değerlendiren paradigmatik bir yaklaşıma bürünmüştür.” (s.16) Modernlikle birlikte filozof kimliği de önemli ölçüde değişmiştir. Artık filozof yalnızca spekülasyon üreten, refleksiyonlu düşünen bir kimse değil; “matematiksel aletler kullanabilen ve doğa ile ilgili tutarlı, tekrar edilebilir, denetlenebilir bilgi üreten kişidir.” (s.16) Dahası kesin ve kanıtlanabilir bilgiye, ancak deneysel ve matematiksel araştırmalarla varılabileceğine ilişkin yaklaşım, geleneksel felsefenin dayandığı metodolojiyi gölgede bırakmıştır. Yani, “...somut olguların anlaşılabilmesi için oluşturulmuş yöntem bilincinin felsefi yapılarda rol aldığını söyleyebiliriz.” (s.17)

Yeni dönemde filozofun araştırmacı bir özne olarak nesnel dünyaya ilişkin tavrı, bilmeye konu bütün varlığı nesneleştirme sonucunu doğurmuştur. Bu yaklaşım bilen özneye bilinen arasındadır kurulan denklemde, nesnel olanın öznenin bir hakimiyet sahası olarak anlaşılmasının önünü açmıştır. “Bu sürecin sonunda mo-

dern özne, mutlak hakimiyet sahasını geliştirmiş, sınırsız tasarım ve yaratma gücüne sahip zekasıyla, doğa üzerinde her türlü ege-menlik tesis edici araçları inşa edebileceğine inanmıştır.” (s.18.)

Modern dönemde bilimin gelişip yükselmesinin arkasındaki itici gücün yöntem olduğuna ilişkin anlayış yaygınlık kazanmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan sistemler, yöntemi zorunlu görmüşler ve kurgulamalarını buna göre şekillendirmişlerdir. Descartes, bu dönemin tipik bir temsilcisidir. “Onun yöntemsel düşüncesinde, temel gerçekliklerin akla dayalı ilkelerin işletilmesiyle anlaşılabilceği varsayımı benimsenmiştir. Dahası, bütün gerçekliğin akıl tarafından kavranabileceği inancı, bu gerçeklikleri belirli formüllere indirgeme çabasını beraberinde getirmiştir. ... Buna göre, bu yöntemsel yapı sayesinde varlığın dünü, bugünü ve hatta geleceği rahatlıkla anlaşılabilir. Böylece varlık, ölçülebilir ve hesaplanabilir bir mahiyet kazanacaktır.” (s.157) Bu yaklaşım, düşünceyi bir takım matematik ilkelere bağlamak suretiyle görelikten arındırmayı hedeflemekle birlikte, yöntemi esas almayan bütün düşünce yapılarını boş bir kurgusalılık olarak değerlendiren bir indirgemeciliği beraberinde getirmiştir. Bu anlayışın saflaşmış bir yorumu olan pozitivismle birlikte, insanın tecrübe sahasına giren edebiyat, sanat, din ve değer alanlarının en hafif ifadesiyle bir yanılısama olarak değerlendirilmesine giden süreçler canlılık kazanmıştır.